

'Ik ben een tuinman niets dan dat'. Enkele beschouwingen over ons werken op de aarde

Lezing voor het Platform Normen en Waarden, RMU, De Meern, 22 XI 2012

Dr. Ewald Mackay

De tuin

Als kind ging ik samen met een vriend op een dag een eind fietsen door de polder bij ons in de Alblasserwaard. Wij kwamen op onze tocht langs een vervallen, leegstaand huisje. We waren moe van de tocht en zetten onze fietsen tegen dat huisje en liepen de omheinde tuin in. Te midden van de bomen en struiken was daar een klein meertje met lisdodden en riet en gele plompen. We vleiden ons neer in het mos aan de oever. Er was alleen het ruisen van de wind en het zingen van de vogels. Libellen scheerden over het water. Een reiger stond roerloos tussen het riet. Een waterhoenmoeder zwom met haar drie jongen voorbij. Een immense verstilling en vrede daalden over ons neer. Het was of we even in het paradijs waren. Maar de reiger die roerloos in het water stond, stootte ineens bliksemsnel toe en pakte een jong waterhoentje dat daar zijn prille verkenningstocht iets te roekeloos maakte over dit meertje. We waren in één klap weer terug in de werkelijkheid.

Want deze wereld was ooit een paradijs tuin zonder dood en verschrikking. Het was eens een stille hof waar we Gods stem konden horen aan het ruisen van de wind in de bomen. Een besloten tuin in het Vierstromenland waarin aan ons de hoge opdracht werd geschonken om deze hof te bebouwen. God schiep een paradijs en omdat wij in Zijn beeld geschapen zijn maakte hij ons tot tuinman en tuinvrouw. Als kind probeerde ik me voor te stellen hoe fijn het zou zijn als we daar hadden kunnen blijven en er werkelijk iets moois van hadden gemaakt. Maar we hebben onszelf verbannen uit deze Hof van Eden naar de Schaduw tuin van deze wereld. Hier moeten we ploeteren en 'in het zweet onzes aanschijns ons brood verdienen'.

Dat zou een zeer sombere en droevige Sysifus-arbeid zijn geweest en geworden, als het hier bij zou zijn gebleven. Maar God liet het daar niet bij. Hij zond ons Christus. God zond Hem in de verwilderde tuin van deze wereld. Christus is daarin ingegaan tot aan het groene hout. Hij heeft geleden in de Hof van Olijven en heeft de pers alleen getreden. Hij is gestorven op de Hoofdschedelplaats die het aardse paradijs was geworden. Hij is begraven in de Hof van Jozef van Arimathea. Waar de vrouwen naar het graf gingen op de opstandingsmorgen en waar Maria Magdalena Hem zag: 'zij dacht dat het de Tuinman was'. En dat was Hij ook. Hij bereidde ons een nieuwe tuin. De Hof wordt herschapen. Uit alle heggen en steggen worden mensen geroepen tot Christus die de Tuinman is van de nieuwe schepping. Wij worden herschapen naar Zijn beeld.

Daarmee worden we opnieuw tuinman of tuinvrouw. Dit wil niet zeggen dat we weer terug zijn in het paradijs. We leven en werken nog altijd in de Schaduw tuin met al zijn leed en verdriet. Maar toch is het anders geworden. De Schaduw tuin is Afschaduwingstuin geworden. Zij vormt reeds nu een afschaduwing van hoe het hierna zal zijn. Zij loopt op de feiten vooruit. In de taal hebben we de stijf figuur van de *prolepsis* ofwel omkering van de logische volgorde van de zin. Denk aan een proleptische zin als 'Jouw broer, hij komt morgen'. Onze arbeid in Christus is *prolepsis* en ons Credo

is deze proleptische zin: 'De hemelse tuin waarin ik werken mag, hij komt morgen'. In de vrije natuur zien we dat soms ook. De hazelaar bloeit al terwijl het nog winter is.

Vier stutten om de tuin

Wat betekent dit voor ons werken op aarde – of dat nu voor ons dagelijks beroep is of in ons vrijwilligerswerk? Ik zou vier houten stutten willen slaan die onze tuin afpalen.

1. Bouwen en slapen in de tuin

Ons werken moet altijd het karakter van deze voorlopigheid hebben. Het doet er echt toe want het is een vorm van voorbereiding op de tuin van straks. In de Openbaringen staat 'en hun werken volgen met hen'. Een gezang zingt 'al wat gedaan is uit liefde tot Jezus dat houdt zijn waarde en zal blijven bestaan'. We moeten ons daarom inspannen en de hand aan de ploeg slaan. Maar ons werken mag nooit overspannen arbeid zijn. We moeten doen wat onze hand vindt om te doen en dan ook weer loslaten. 'Terwijl de boer slaapt' brengt God de vrucht. Dit geldt niet alleen de arbeid voor de Kerk. Onze wereldse baan of vrijwilligerswerk is hier deel van. Het gaat erin om Gods tuin en niet om mijn tuintje. Of we nu accountant of leraar of boer of verpleger zijn, ons werk is een vorm van God beminnen in ernst en vreugde, in inspanning en ontspanning.

Dit is precies het midden tussen de idealist die meent dat hier op aarde zijn doel bereikt dient te worden - we hebben in communisme, nazisme en fascisme gezien waar dat toe leidt - en de realist die meent dat hij er voor zichzelf het beste van moet maken omdat hij maar één keer leeft en dat is nu – we hebben in het consumentistische kapitalisme gezien waar dat toe leidt.

De tuinman zit in het midden tussen die twee. Hij weet dat hij moet bouwen maar daarna mag hij ook weer slapen gaan. Maar hij gelooft niet in de maakbaarheid van de wereld. Wat dat betreft verbaas ik me soms over refo-land. Ondanks de theologische overtuiging van de gebrokenheid van de wereld, heerst daar soms ook een zeer zonnig en optimistisch maakbaarheids-denken in bedrijfsleven en onderwijs. Voor je het weet kom je dan in de kersteniaanse wereld in kuyperiaans activisme terecht!

2. Vertoeven in de tuin

Ons werken moet in de letterlijke zin van het woord sober zijn. Soberheid is ons deel. We wonen niet op aarde maar we *vertoeven* daar. Daarom behoeven we geen peperdure huizen of auto's. Dat gevaar van luxe is ook in christelijke kring groot. Hier moeten we eens ernstig onszelf de spiegel voorhouden want we kijken hier graag vroom weg.

Is in refo-land niet ook volop meegedaan aan de het-kan-niet-op-economie van de laatste twintig jaar? Er bestaat zo langzamerhand het fenomeen refo-yup. Laten we hier eens zelf-kritischer worden! Niet zo vaak hoor ik over de crisis spreken als erfenis van onze eigen hebzucht: als schuld dus!

Waarom leggen we niet meer accent op de crisis als een loutering tot een nieuwe soberheid, waarin we de aarde ofwel Gods tuin niet leegplunderen maar op sobere wijze bebouwen. Waarin we ook

meer oog krijgen voor de dieren en de natuur want ook dat zijn in mijn oog blinde vlekken in refo-land. Je hoeft niet op Marianne Thieme te stemmen om dat te zien!

3.Een hutje van stenen

Ons werken moet ook in de overdrachtelijke zin van het woord sober zijn. Ook in overdrachtelijke zin wonen we hier immers niet maar vertoeven wij hier. Over deze kwestie is veel discussie gaande in de reformatorische wereld. De één – vaak de wat oudere generatie - verdedigt het goed recht van de refo-zuil, de ander – van de wat jongere generatie - kiest liever voor een flexibel en open netwerk. ‘Zuil’ en ‘netwerk’ zijn twee metaforen voor twee verschillende opvattingen over ons staan in de wereld. Maar passen ze wel bij het christelijke denken? Het woord ‘zuil’ heeft voor mij te veel de betekenis van ‘wonen’ en minder die van ‘vertoeven’. Het woord ‘netwerk’ heeft te veel van de tijdgeest van vandaag. Een netwerk is iets vluchtigs, iets snels en past helemaal in het denken in termen van invloed uitoefenen of lobbyen.

Waar sta ik? Voor wie vertoeft in de proleptische tuin is het niet onbelangrijk om bij het opkweken de planten te beschermen. Goede verworvenheden uit de ‘zuil’ zijn daarvoor belangrijk: christelijk onderwijs, christelijke politiek en nog enkele zaken. Maar ik denk dat we deze zaken als het ware als goede stenen moeten losbikken uit de oude zuil en ze moeten hervormen. Ik denk dat dat nodig is en misschien is het wel goed voor ons als de overheid ons gaat dwingen.

Waarom? Omdat ik, bijvoorbeeld, in het onderwijs, een zeer zorgelijke totale vanzelfsprekendheid zie met betrekking tot de zuil als ruimte waarbinnen de jongeren opgroeien. Vaak gaan de jongeren ondertussen volledig werelds hun gang en zetten ze zich af tegen die hele zuil. Hier zou het goed zijn als het een prijs zou kosten om daar te mogen zitten als ouders en als leerlingen en leraars.

Maar we moeten niet, zoals sommige netwerkers voorstaan, alles maar opgeven. Want wat je opgeeft ben je meestal één generatie later helemaal kwijt. We moeten de stenen van de zuil daarom losbikken om ze te behouden maar vanuit een nieuwe urgentie: de urgentie of de noodzaak van het vertoeven in de tuin vanuit een innerlijke kracht en een minimale veiligheid. We moeten de jongeren in veiligheid laten verwortelen in Christus en helpen opgroeien in het geloof opdat ze tot bloei kunnen komen in de wereld.

Mijn metafoor is daarom niet die van zuil of netwerk maar die van *een stenen hutje met vensters op de tuin van de wereld*. Spreekt de Bijbel niet ergens van ‘een nachthutje in de komkommerhof’?

4.Vorming van de ziel

Het hart van onze arbeid in dit hutje met vensters in de tuin van de wereld moet zijn de vorming van de ziel: *Bildung der Seele*. Onze kinderen en jongeren en ook wijzelf moeten werkelijk verworteld raken in het geloof en in de traditie. Dit kan alleen in diepe aandachtigheid, in stilte, in gebed, in verwijlen en wandelen voor Gods aangezicht.

Ik geloof dat als er ergens behoefte aan is, dan deze vorming van de ziel: thuis, op school, op verenigingen en dergelijke. Op de Guido de Bres in Rotterdam zijn nu leeskringen gestart en masterclasses over Réveil, onderwijs, C.S. Lewis, en dergelijke. Op de Driestar Hogeschool doen we momenteel toerustingscursussen voor alle personeelsleden. Ik ben niet zo van de denktank – alleen het woord al is buitengewoon lelijk - maar je zou ook aan dergelijke zaken kunnen denken om in

politiek en media meer aanwezig te zijn. Misschien zouden we meer elan moeten hebben om te spreken in plaats van een zwijgende minderheid te zijn!

Ik ben er niet tegen als er meer gebieden komen waarin we dat zouden doen. In de wetenschap zie je het nog heel erg weinig naar mijn idee. Ik zou er voor pleiten dat we daar meer accent op gingen leggen. Je organiseren als dat nodig is mag maar pas op: we zijn geen zuil of netwerk maar tuiniers die vanuit hun hutje de wereld intrekken.

De meest wezenlijke en vruchtbare vorm is en blijft hier vorming, onderwijs en toerusting. Vanuit een innerlijke gestalte mag je dan geloven dat je gezegend zal worden en er in de samenleving iets werkelijk veranderen kan en het voorjaar kan worden!

Ikzelf zie daar ook mijn eigen taak oplichten. Jarenlang heb ik geprobeerd het gesprek over geloof en wetenschap te heropenen aan de universiteit. Dat valt niet mee. Daarnaast heb ik in allerlei onderwijsinstituten binnen en buiten de christelijke wereld geprobeerd en probeer ik nog om daar mensen aan het denken te zetten over de wezenlijke vragen.

Een tuin van sterren

Al onze arbeid als tuinier in de wereld moet staan in dit proleptische licht. Iemand die daar weet van had, was de dichteres Ida Gerhardt. Zij schreef een gedicht over een tuinman en zijn tuin. Het gedicht heet 'Georgica' en staat in de bundel *Het sterreschip* (zie haar *Verzamelde Gedichten*, p. 537). De titel van haar gedicht verwijst naar de *Georgica* van de Romeinse dichter Vergilius, een lang gedicht over het landleven. Onder het gedicht staat 'labor improbus' ofwel: 'zware arbeid'. Ik wil dit gedicht ter afsluiting lezen. Ik denk dat je het mag lezen in de geest van waarover ik sprak. De tuinman is hier allereerst Christus en daarna ook de mens die in Christus is.

Georgica

*Ik ben een tuinman, niets dan dat,
met aarde en met mest bespat;
ik buig mij neer, ik richt mij op,
ik klem de schoffel en de schop.*

*Ik wiedz, ik volg mijn diepste wet
als ik de naakte zaailing zet;
Ik richt mij op, ik buig mij neer.
Een tuinman ben ik en niets meer.*

*Ga ik met donker stram naar huis,
de pijn spaart schouderblad noch kruis.
Ik waak nog als ik rusten mag.
Mijn land, mijn land: het is kort dag.*

*Delft straks uw spa voor mij de wig,
vergeet waar ik geborgen lig.
Voorbij mijn moeite, nood en pijn
moet er een tuin van sterren zijn.*